

Світ реальний і трансльований.

**Калігула: Запрошую на найбучніше свято, на
всеохоплююче дійство, на найкращу з вистав.**

А.Камю

ПРОЛОГ

Найвишуканіші древні маски, що майже не піддаються дешифруванню, як правило, призначалися для потлачу (свята на честь зміни соціального статусу). Загалом, достеменно відомо, що міф, ритуал- первинна модель будь-якої ідеології. Тому ігровим, маріонетково – вуалажним стилем сучасного політичного життя навряд чи можна кого небудь здивувати: від древніх масок до пишних інаугурацій із “народними гуляннями” він – традиційна реалія людського життя.

ГРОТЕСКНИЙ РЕАЛІЗМ

Так, сучасні політико-ідеологічні, особливо передвиборні, заходи (інваріанти колишніх обрядів) насправду нагадують потлач. Бо блискавичне примірювання масок та зміна іміджів тут обов'язковий, (якщо не найважливіший!) компонент “дійства”. І хоча “показові виступи” політиків, супроводжувані гаслами, давно замінила вміло змонтована рекламна пропаганда із вдало підібраним “репертуаром”, влада, як справедливо вважав Блез Паскаль, незмінно прагне майданності, публічної карнавальної видовищності, навіть епатажності. Тому вона і надалі “успішно” послуговується засобами карнавалізації. Себто: спирається на уяву та сенсаційність. Як наслідок- президенти дозволяють собі розмовляти кримінальним жаргоном; учасники з'їзду з'являються на публіці у смішних костюмах; обурена опозиція проводить мітинги, демонстрації, “ходи зі свічками”, встановлює пам'ятні таблиці жертвам діючого режиму, дотепний лялькар з Білорусі майструє вертеп під назвою “Парламент”, у якому депутати слухають задом, за що й одразу преміюється Президентом країни; а у демонстраціях “за” і “проти” однаково патетично звучить: “Недопустимо кровопролиття!”, “Ні краплі крові за нафту!” і “Геть хот-доги!”

АКТОРИ

Можновладці, навіть ті, що вписали в історію свої імена кривавими літерами, були вельми прихильні до лицедіїв. Найпідступніші з них ніколи не заперечували гри, любили влаштовувати “маленькі” стилізовані театральні вистави: “Умирають, бо винні. Винні тому, що так вирішив Калігула. А Калігула вирішує за весь світ. Отож, усі люди винні. З чого й випливає, що помруть усі. Це лишень питання часу й терпіння (Камю А. Вибрані твори. У 3-т.Т2.- Харків:Фоліо,1996.-448с.-28с.).

Час минає. Калігули лишаються... Можна навіть сказати, що усі глобальні конфлікти то не просто війни народів чи ідей. Найбільшою мірою це конфлікти лідерів (їхніх іміджів).

Гітлер, Сталін, Муссоліні, Буш...Царі, імператори, диктатори, демократи, дегенерати...Королі, ферзі, фішки... Актори великого сенсаційного дійства. Постаті з музею воскових ляльок - актори великого сенсаційного дійства. Кожне їх слово- обряд, кожен вихід- вистава у камерному виконанні. Вогонь, руїни, люди тут, у політичному “вертепі”, правлять здебільшого за декорації. В центрі уваги- вершителі доль зі скипетрами, штандартами, гербами...Іще прижиттєво вони нагадують щось абсурдне химерно-монументальне. Театральне.

Найзадіяніші насьогодні “протагоністи”- Усама бен Ладен, Саддам Хусейн. Хто вони? Терористи чи привиди? Реальні? Віртуальні? Виплід зовнішньої чи внутрішньої політики? А, може,- уособлення жаху? (Жах- лат.- terror). Вигадка, химера- маячня пошматованої подіями свідомості? Багатоликі Януси, багатоголові змії, Мінотаври, що їх кожен з нас, зрештою, носить у собі. Умовно-інакомовно. Віртуально. Сценічно...

ГЛЯДАЧІ

Хто по-шекспірівському, хто по-котляревському. Політична реальність давно сприймається у категоріях літературного жанру: звучать промови, лунають аплодисменти, хоча всі прекрасно розуміють, що це лишень вміло поставлене видовище- гра. “Народ ніколи не поділяє до кінця пафосу пануючої правди. Тому “його реакція на політичний кіч повсякчас зберігає “тверезе насміхання у ставленні до патетики”(Аверинцев С. С. Бахтин, смех, христианская культура /Бахтин М. М. Pro et contra. Том 1.-М.: Изд-во русского христианского гуманитарного института, 2001.- 552с. С.- 481). Реципієнт одягає традиційно-ритуальну маску розумного дурня, аби награною байдужою, веселістю знищити надмірну патетику, серйозність і страх: “Падайте, кабінети міністрів! Банкрутуйте, політики! Руйнуйтеся системи! Валіться, уряди! Розсипайтесь, партії! А мені вас не чути!” (Пахльовська О. Координати болю // Сучасність.- 1993.-№11.-С.-41).

Справжнє переживається насамоті, внутрі естетико-комунікативного світу особистості. Це власне і є її прихована відповідь на бергсонівський сміх суспільства. Відтак на другому плані “постановки” “дійові особи” начебто презентують різний “репертуар”. Внаслідок чого ”гра” може завершитися трагічно.

І тут вчасно з`являється “морфій”— ЗМК, котрі й стають медіатором між психологічним світом людини та соціальним. Вони “знеболюють” вплив, спрощують, реальність, словом- повертають карнавалові його істине трикстеризоване обличчя, перекодовуючи інформацію адекватно рівневі комунікативно-естетичного сприймання.

В інтерпретації ЗМІ, що виконують функції сучасного релаксаційного дублера (себто є одночасно амвоном, ареною, коном, стадіоном, іподромом, майданом і шаховою дошкою...), національна й загальносвітова трагедія миттєво трансформуються у казкову чи детективну історію: кров перетворюється у вино, смерть вельми нагадує чергову реінкарнацію, а війна взагалі постає як всеохоплююча Вавілонська лотерея.

Чи не тому у сучасному медіапросторі політична тема не поступається популярністю навіть сексуальній. Як сказали б мудрі теоретики: у комедії, що постала в Елладі з фалічних процесій та сороміцьких пісень, знову домінуючими стають риси політичної сатири. А це, якщо застосувати видовищний карнавальний код до прочитання явищсучасної політичної реальності, означає: запахло вогнищем і кров`ю! На нас чекає Гревський майдан!

РЕАЛЬНИЙ ГРОТЕСКІЗМ

До речі, у плані видовищності (застосуванні спецефектів) сучасні медіа нічим не гірші за середньовічний майдан.

В інтерпретації техногенних ЗМІ події, що відбуваються у реальному житті, незмінно набирають вигляду reality show. З однією, хіба що відмінністю: гротеск, доречний в організації майданного видовища, тут явно виходить з-під контролю, без перепон поширюючись за будь-які усталені межі. Одне слово-сучасний “медіарайк” безперервно демонструє не дуже видовищні руїни, не вельми ефектні катастрофи та не зовсім “естетично скривавлені” тіла.

Як результат,- незважаючи на нейтралізуюче посередництво техногенного медіума, людство все одно “шкірою відчуває” СТРАХ (лат.- TERROR).

РЕАЛІЗМ (“EAST- WEST”)

Монотонно розхитується людський метронометр кривавого часу”- арабо-мусульманський світ. Замість Корану, там давно “штудіюють” АК-імітатор найбільш зрозумілої мови. “Під час війни,- пояснює кашмірський “герой”,- я навчився вбивати, захищати і заробляти гроші” (“На лінії вогню”, 4 лютого 2002 року (“Інтер”). Чудовий “бізнес”! Цікаво, який же його вартісний еквівалент? Літр крові чи карафка сліз? Не дивно, що традиційна формула арабського прощання “іди з миром” звучить на сьогодні як посилення у матеріально-тілесний низ.

“Війна, як виявляється, узагалі не більш небезпечна, ніж наша пасивність” (висловлів міністра оборони США) (“Подорож”, 8.02.2003 (“Інтер”)). Така собі гігантська оргія, що входить у життєвий та екранний простір разом з іншими reality show. Мінімум режисури. Максимум “до”, “після” і в “ремарках”.

Це неправда, що доба американського дикого заходу минула два століття тому. Із незначними варіаціями та сюжетними відхиленнями “вестерн” продовжується. І, можливо, на нас чекає вершина голівудського кіновиробництва- краса висадженого в повітря світу.

А поки що політична алегорична “п`єса” триває: трагічна міміка, благородні жести, активне жонгливання словами. Але персонажі, схематизовані до уособлення добра і зла, все ще уникають розгульного “карнавального дійства”. Бо, як говорить Біблія,- на усе свій час. І як пише Коран: “Благословен той, в руках котрого влада”...(Коран, сура 67 “Влада” 1(1)).

У чийх же руках влада зупинити цю “Вавілонську лотерею”, що, можливо, й ніким іззовні не нав`язана, а просто відповідає одвічній прихованій потребі людини у ризику, небезпеці, грі?

Вихід може бути елементарним- сприймати все не етично, а естетично: як своєрідне видовище, що дає можливість регулювання відповідного постановницького канону.

РИЖЕСУРА

Хоча у сучасному світі щодо політики слово “режисура” вживається переважно із саркастичною інтонацією, вдала постановка та організація політичного життя є чи не єдиним способом підтримання авторитету діючої влади. У компетенції режесера або іміджмейкера перетворити політичну подію в трагедію, комедію чи потішний фарс. Тут особливо безмежними є можливості електронних ЗМІ.

Останніми роками, скажімо, в Україні відбулося безліч подій, “видиму благопристойність” і “видовищність” котрих вдалося зберегти виключно “з подачі” mass media: “77 осіб, серед яких 28 дітей, загинуло внаслідок катастрофи літака Су-27, що виконував фігури вищого пілотажу. <...> “Кольчужний” скандал став логічним продовженням минулорічного “касетного <...> і образ України також не повітлішав. <...> Аварії на шахтах та смерть шахтарів стали жахливою буденщиною. <...> Смерті перестали вражати. І це вражає!” (Балюк Наталія “10 подій, що потрясли Україну” “Високий замок” 26 грудня 2002 року.- Зс.).

Аби “пристойно” висвітлити подібний “бедлам”, ймрвірно, потрібна неабияка режисерська майстерність та здатність розважити всіх. Так-так,- саме розважити (без лапок). Бо те, що відбувається довкола, а особливо у політичних кулуарах (рим. лаштунки), не може не цікавити, не дратувати, себто- не розважати (за словником) публіку. Це також одвічно притаманно людству (закладено в нас як архетипна кодифікована система потреб).

Катастрофи, як і державні ритуали, церемонії приваблюють публіку перш за все своєю натуральністю. Бо “виконавці” тут не актори, а справжні. Та й події, навіть “оброблені”, “театралізовані”- фрагменти реального буття.

Ще більшою мірою зацікавленість екранізованою політикою пояснюється тим, що у незінтерпретованій медіа реальності, на жаль, від минулого лишилися виключно бліді трансформації політичних акцій- атавізми колись видовищних дійств. Найчастіше ж усе зводиться до публічних офіційних промов. (У кращому випадку. У гіршому- починається з процесій, плакатів, транспарантів, вигуків, а закінчується -дуже просимо вибачення- звичайнісіньким мордобоем.)

А ось римляни (для прикладу) театралізували не лише видатні святкові події, засідання сенату, що, як правило, відбувалися в амфітеатрі на форумі, а й буденні політичні акції.

До речі, чи не є електронні mass media чимось на кшталт сучасного форуму?

Важко допустити подібне припущення. Адже на часі медіапростір мало чим нагадує форум. Це швидше перший поверх батуринаського вертепу- фантазмагоричне поєднання усіх видів трагічного та комічного, де сміхова , еротична , травестійна продукція виступає сміховим дублером життя, а програми політико-ідеологічного характеру здебільшого “основним виявом” (позаяк сміховою паралеллю у даному випадку слід вважати власне “оригінал”, через його надмірну трикстеризованість).За посередництвом засобів масової комунікації карнавал постає як карнавал!

А це печально й трагічно. Адже ментально явища політико-ідеологічної сфери завше сприймалися в Україні з непомірною серйозністю (ймовірно , в силу історичних проблем). І навіть традиції “західної шоуїзованої цивілізації” не спроможні нині асимілювати “сльозливі візії політичного кічу”.

Слід уточнити – на рівні свідомості, бо, виходячи за межі рекреативної функції, масова культура все ж поглинає політичну сферу суспільної діяльності. Тому, на думку Дж. Сітона та Б. Пілотта, ”політика”, “культура” та “розваги”, трансльовані мас-медіа, не існують нині в окремих відділках , адже саме завдяки програмам розважального типу йде укорінення пануючих цінностей та ідеалів, які краще “споживаються”, коли загорнені у блискучу “упаковку маскульту”, аніж у вигляді програм відверто політичного, пропагандистського характеру.

Отже, хочимо ми цього чи ні,- політика реальна й трансльована – суцільна гра.

У ній, “як і в б...і, партнерів не завжди вибирають” (“Високий замок”, 26 грудня 2002р.). Тому “навіть на парламентському рівні політика нерідко межує із грубістю”(Здоровега Свобода, відповідальність, професіоналізм //Українська періодика. Генезис і сучасні проблеми .-Львів: Світ, -1992. -С. -10).

“Дурнів і товстунів можна висміювати на площах, а можна обирати в парламент. Справа смаку” (Андрухович Ю. Дезорієнтація на місцевості.- Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999.-124с.-С.47). “Ми не надали самим собі відповідного часу й простору для видурювання , отож змушені видурюватися повсякчас і повсюдно” (там само.-С.46).

ЕПІЛОГ

Відтак, нам ніяк не уникнути карнавалу. То ж, як казав Калігула, одягнімо маски й озброймося кожен своєю правдою.

Оксана Косяк